

PORZUCIĆ (286) *vb pf*

porzucić (285), **porucić** (1); porzucić : porucić *BibRadz* (6:1).

o jasne.

inf porzucić (37). ◇ *fut* 1 sg porzucę (5). ◇ 2 sg porzucisz (5). ◇ 3 sg porzuci (21). ◇ 3 pl porzucą (2). ◇ *praet* 1 sg *m* -m, -em porzucił (3). ◇ 2 sg *m* porzuciłeś, -eś, -ś porzucił (10). *f* -ś porzuciła (1). *n* -ś porzuciło (1). ◇ 3 sg *m* porzucił (36), porzuci(e)ł (1), jest porzuci(e)ł (1); porzucił : porzuci(e)ł : jest porzuci(e)ł *LibMal* (1:1:1). *f* porzuciła (6). ◇ 1 pl *m pers* -smy porzucili (1). ◇ 2 pl *m pers* porzuciliście (2). ◇ 3 pl *m pers* porzucili (27). *subst* porzuciły (1). ◇ *plusq* 1 sg *m* -m był porzucił (1). ◇ 3 sg *m* był porzucił (2). ◇ 2 pl *m pers* -ście byli porzucili (1). ◇ 3 pl *m pers* porzucili byli (1). ◇ *imp* 2 sg porzuc (22). ◇ 3 sg niech porzuci (1). ◇ 1 pl porzucimy (2). ◇ 2 pl porzucicie (3). ◇ 3 pl niechaj porzucą (1). ◇ *con* 2 sg *m* byś porzucił (1). ◇ 3 sg *m* by porzucił (7). *f* by porzuciła (4). ◇ 3 pl *m pers* by porzucili (12). *subst* by porzuciły (1). ◇ *impers praet* porzuc(o)no (2). ◇ *part praet act* porzuciwszy (65).

Sł stp: porzucić, porucić, *Cn s.v. porónić niechcąc*, *Linde także XVII – XVIII w.*

1. Rzucić, *cisnąć*; *proicere HistAl, Vulg, PolAnt, Calag; abicere Vulg, PolAnt; iactare HistAl; reicere Vulg; mittere, relinquere PolAnt; sternere Calag [w tym: kogo, co (77)] (85) : OpecŻyw [61]v; RejKup h6; Y rozbiegli sie wlfyftcy Pogáni od oblicza ich/ á porzucili horęza swoie/ y vciekli do bożnice ktora była w Kárnáim. Leop 1.Mach 5/43, Ps 16/11; RejFig Cc3v, Cc8; RejZwierz 45, 80v; A on porzuciłwfy płałcz/ gdy wftał/ przyfzedł ku Iezufowi. BibRadz Mar 10/50, Mar 14/52; A gdy sie przybliżał do nich [do śpiewających] Moizelz/ vyrzał Cielcá y tańce/ zdumiał sie y rozgniewał/ porzucił tablice y ftłukł ie/ á Cielcá wneth fpalił ná proch. BielKron 34v, 28v; RejZwierc 86v; BudBib Ex 7/12; Calag 367b; A on porzuciłwfy mię/ ktorą miał w ręku/ bieżał do śieni do drzwi zámknionych SkarŻyw 99; [Aurea] fzyię ku cięciu náftáwiká. Lecż Amelbertus iáko wryty ftánał: dżwuiąc fię tákiew męžności/ iákiew w wielu mężách niedoznał. Y złęknáwfy fię miecz porzucił. SkarŻyw 193, 452, 575; KochFr 40; LatHar 708; WujNT Mar 10/50, 14/52; SiebRozmysł H2v.*

porzucić do czego (4): Na on czás porzuci człowiek bogi swoie srebrne/ y bogi swoie złote/ ktore wczynili mu dla klániánia/ do iámy kretow y nietoperzow. BudBib Is 2/20, Ios 8/29. Cf »do nog porzucić«.

porzucić czemu (żywotne) (1): Abowiem táki [przyjaciel omylny] máło nie ieft podobien ku onemu pfu/ kthoremu chociay nogę przetráciłz á potym go pogłáłzczelz á kęs chlebá mu porzuciłz/ álic sie on znowu pláłzczý á lezie mardáiąc ogonem do ciebie. RejZwierc 92.

porzucić przed kogo, przed co (3): Tę [przełbicę] tedy Menelaus przed swoje porzucił, A ci ją wnet porwali KochMon 32. Cf »przed nogi porzucić«.

porzucić przed kim, przed czym (4): y porzucił Aharon lafkę swoię przed Fáraonem/ y przed slugámi iego/ y była wężem. BudBib Ex 7/10, Ex 7/9; fzedł do Arcybikupá y Krolá y przed nim lafkę Opácią porzucił/ y klałztor im puścił. SkarŻyw 573. Cf »przed nogami porzucić«.

porzucić gdzie (6): A także porzuciłwfy [Judasz] ony pieniádze frebrné w kościele/ rofpaczywłwfy fobie sfedl ij obiefil sie [Vulg Matth 27/5] OpecŻyw 118 [przekład tego samego tekstu LatHar, WujNT]; odftápywłwchy thedi malo porzucielł on ky ná łącze y precz yachał. LibMal 1544/79v; RejFig Cc7; BudBib Lev 1/16; LatHar 697; WujNT Matth 27/5.

W przeciwstawieniach: »porzucić ... porwać, pochwycić« (2): ZACY dwa w mecherzynę łkorek náfypáli/ Rzkomo iáko połgrołzkow/ co z nich nádziááli. Porzucił ieden w cízbie/ kędy chłopci łtali/ A drugi iá pochwycił *RejFig Cc7; KochMon 32.*

W charakterystycznych połączeniach: porzucić bogi [= posągi bożków], chorągiew, czacz [= drobne przedmioty], czaszę, horęża, jagodę, kęs chleba, kij, kufel, laskę (3), miecz (2), misę, odzienie, pieniądze (2), pierścienie, płaszcz, prześcieradło (3), rozgę, rożki [= małe rogi], sirp, spis, srebrniki (2), tablice, wiechy, wszystko (2), złoty [= pieniądze], żelazo [= miecz]; porzucić do drzwi, do jamy; porzucić psu; porzucić przed faraonem (2), przed swoje [= żołnierzy]; porzucić w cizbie, w kościele (3), na łące, u ołtarza; porzucić na krzyż (2), na ziemię; porzucić na krzyżu; porzucić ze wstydem.

Zwroty: »gwałtem porzucić« [w tym: na co (2), na czym (1)] (3): *OpecŻyw 138v; Tám go [Jezusa] ná on krzyż łrogi gwałtem porzucili/ Okrutnémi gwoździámi do niego przybili SiebRozmysł H4 [idem OpecŻyw], D3v.*

»do nog, przed nogi, pod nogi, przed nogami porzucić« = *proicere ante pedes Calag [szyk zmienny] (2:2:1:1): RejZwierc 156v; Calag 548a; Pan Bog krzywdy łługi łwego pomścił łię: łfz onego odzwiernego łrogi czárt opętał/ y przed nogámi onego Izááká porzucił go SkarŻyw 324; Przedał imienie y porzucił pieniądze do nog Apóstołłkich. SkarŻyw 535 marg, 535; Tám Stephan Woiewodá trzymáiąc w ręku Chorągiew z Herbem Wołółkim/ y vczyniówłzy z vkłonnoścíá potciwość Krolowi ná koláná vpadł/ y Chorągiew przed nogi iego porzucił StryjKron 662.*

»porzucić z ręki« (1): A gdy przełtał mowić [Samson]/ tedy porzucił czełusc z ręki łwey [et proiecit maxillam e manu sua] *BudBib Iudic 15/17.*

»porzucić na ziemię« = *iactare a. proicere in terram HistAl, mittere in terram PolAnt [szyk zmienny] (7): Thedi za gardlo yá [niewiastę] vchwicywłchi na zyámyá yá yełth porzuczył LibMal 1544/93v, 1545/94; Nocy thedy przyłzłey widziáł wełnie Alexander/ łz trzymał w ręku iagodę/ á porzuciówłzy ná ziemię tárł iá łwemi nogámi áz łniey wino wytłoczył. HistAl B8v, B8v; Rzekł mu [Mojżeszowi] Pan Bog/ porzuc rozgę ktorá małz w ręku ná zyemię. BielKron 28v; BudNT Apoc 8/5; Pánie Iezu Kryłte/ porzucili cię w onéy krwi twoiéy náswiętłzéz ná ziemię SiebRozmysł C3v.*

Szeregi: »porwać i porzucić« (1): chciáłes dobrowolnie połóżyć łie ná krzyż/ ále oni niewierni kátowie/ wielkim gwałtem cię porwáli y ná krzyżu porzucili *SiebRozmysł D3v.*

»porzucić i o ziemię uderzyć« (1): Iábłko gdy zwierzchu łię płowác pocznie/ wykroić łię zgniłóść może/ łz potrwa ále gdy mewnátrz [!] gnić y płowác łię pocznie: włzytko zaráz porzucić musłz/ y o ziemię vderzyć. *SkarKazSej 674a.*

W przen (1): O głupia ręko ktora niedbáłz tyło żeby ná palcách twoich drogíe pierścienie wyłiály/ [...] Nie wíełz/ nędzny rozumie/ gdy ciáłu włzytkiemu złe będzie/ łfz ty mdleć y zginác y ty pierzścienie porzucić mułłz? *SkarŻyw 115.*

Przen (21): *Leop Luc 4/35; My ktorzy do żywotá wiecznego wniść pragniemy/ dla niego by namnieyłzey łzkody podíác niechcemy/ ále ráczey wolemy z cieżarem zginác/ niż porzuciówłzy go być záchowáni. WysKaz 12.*

porzucić gdzie (2): [modlitwa św. Antoniego] O pánieństwo moie/ iuż nie zámilowane teraz/ ále poľtrádane/ iuż nie lubości moiá/ ále rospáczy moiá/ ná któryś hak przyfzło? w iákimżeś mię błoćie podroźnym/ y iáko śmrodliwym porzuciło? *LatHar* 149; *WujNT Luc* 4/35.

Zwroty: »[na co] porzucić boty« = *wziąć w posiadanie* (1): Moab będzie gárncem vmywánia mego/ á ná Edom porzucę boty moie [*Super Edom proiciam calceamentum meum*] *BibRadz Ps* 59/10.

»porzucić na drodze« (1): Thákże y fráfunk/ á niechce on od ciebie/ idźże ty od niego á porzuc go ná drodze *RejZwierc* 150v.

»porzucić na łoże« = *ukarać chorobą; mittere in lectum* *PolAnt, Vulg* (2): *BibRadz Apoc* 2/22; porzucę iá [*Jezebel*] ná łoże (*marg*) złożę iá chorobą. (-) *WujNT Apoc* 2/22.

»porzucić pod nogi, przed nogi« (1:1): A ták obáčź lie á obáčź nędzny á mizerny bogaczu/ á vpadń przed nogi Pána twoiego/ day chwałę świętemu imieniowi iego/ á porzuc to nędzne bogáctwo twoie przed nogi iego *RejPos* 164v; Obrzeź lię Pánu/ á myśli śwych zbytek/ Porzuc pod nogi/ Pánu twemu włytek. *GrabowSet* Q4.

»porzucić w ucisk« (1): Oto ia porzucę iá [*Jezebel*] [...] y ty którzy z nią cudzołóftwá lię dopuścili w vciłk wielki *BibRadz Apoc* 2/22.

a) W zwrotach metonimicznych: zaprzestać, poniechać (11) :

Zwroty: »porzucić broń« = *przestać walczyć; proicere arma* *Mącz, PolAnt* [*szyk zmienny*] (2): Zátymże y broń śwą porzucili/ á ftał lię pokoy *BibRadz 1.Mach* 11/51; *Mącz* 162d.

»porzucić gráce i motyki« = *przestać zajmować się uprawą roli* (1): Porzucicie też ná ten čás gráce y motyki/ Zmyłcie nieprzyacielom náłtroione śzyki. *BielRozm* 9.

»porzucić kapice (i reguły), mniskie szaty« = *przestać być zakonnikiem* [*szyk zmienny*] (2:1): á tedy nam każełz kápice y Reguły porzucić? *KrowObr* 143v; Tedy niepomniác ná łtare láta śwoie/ porzuciłwzy komorkę/ y pułtelnicze zábawy/ y mniłkie łzáty/ y połty/ ná wybáwienie dułze oney/ wziął świeckie żołnierłkie odzienie *SkarŻyw* [237]; *ReszPrz* 73.

»porzucić kuszę« = *przestać walczyć z pomocą kuszy* (1): [*Polacy*] ich [*Racow*] obyczáiem ieżdzą ku potrzebie woienney z drzewem á s Tarczą/ porzuciłwzy kułze *BielSpr* 70.

»lutnią i wdzięczny rym porzucić« = *przestać pisać wiersze* (1): Niełzczęćciu k woli/ á fwoiéy żałości/ Która mię práwie przeymuie do kości/ Lutnią/ y wdzięczny rym porzucić mułżę/ Ledwie nie dułżę. *KochTr* 15.

»porzucić miecz« = *przestać być żołnierzem* (1): Vbiezał [*Leszko trzeci*] z świátá, zániechawłzy zbroie. Porzucił miecz śwoy, y włyłtkie kłopoty, Vfáiac, ze miał mieć nagrodę cnoty. *KlonKr* Bv.

»sirpy porzucić« = *przestać żąć* (1): A pan lie przed nimi pyłzni iż chrołcielá vgonił/ á oni łtoią dziwuiác lie sirpy porzuciłwzy. *RejZwierc* 109v.

»porzucić zbroję« = *przestać walczyć* (1): IVż zágubiłz Troia pewnie śławę fwoyę/ By dziś mogłby Priamus porzucić śwą zbroię. *PaprPan* Ff2.

a. O zwierzętach: Wypuścić z pyska (2) : A byli ták páłterze páłęcy fthádo/ á vyźrzawłzy że lew niołł dziećię: bieźieli [!] zá nim ze pły. Y łtało lie z rządzenia Bożego/ że lew dziećię porzucił krom obráżenia. *HistRzym* 129; Y ledwe do tego Nie przydzie/ że wilk owcę ná ofátęk muśi Porzucić/ á

łam gdzie w las fromotnie wciecze. *KochOdpr* B; [Iako gdy pies iaką pieczenią porwie/ wołaią nań/ porzuć/ porzuć *SkarKaz* 224 (*Linde*)].

b. Położyć (6) :

porzucić przed kim (2): *Leop Ios* 7/23; A gdy czas porodzenia przyzedł corce onego gospodarza: powiła synaczką/ ktorego Ociec dziewczki oney wziawłzy niolł do klastoru/ y porzucił przed Marynušem/ [...] y odzedeł. *SkarŻyw* 184.

porzucić gdzie (4): I gdy była wypiła wodę a flaszki/ porzuciła dziecie pod iednym drzewem/ ktore tam było/ y odelzła *Leop Gen* 21/15; *BibRadz Gen* 21/15; Gdy widziaká Alexándrá być wták wielkim niebezpieństwie dzieci swoie/ kazala porzucić w puł rynku ciakó Alexándrá krolá *GórnDworz* Y3. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »porzucić na ziemi« (1): Agára idąc z domu Abrahámowego/ porzuciła ná ziemi dziecie Izmáelá *CzechRozm* 148v.

2. Opuścić, pozostawić, rozstać się z kimś lub czymś; proicere Vulg, PolAnt, Mącz; abicere Modrz; exponere Calag [w tym: kogo, co (180)] (190) : *RejPs* 73; *KrowObr* 230; *BibRadz* I 146b marg; [*Królewna angielska Maria*] Vítawila takie práwa kościelne/ aby żadny Biskup niechował káplanow żonatykh/ á kthoryby żonę miał/ aby ią porzucił *BielKron* 238v; *RejZwierc* 172; porzuć dom gotowy/ budowanie/ przeday role/ Itatki/ y to czego wieść y nieść z sobą niemożesz/ á podz obnáżony zá głosem moim. *SkarŻyw* [282]; Dali mu [*książęciu weneckiemu*] zgodną rádę/ aby páństwo zle nábyte porzucił/ á sam zakonnikiem y Mnichem zołtał. *SkarŻyw* 570; Panowie wielcy y Książętá syny mu [*Romualdowi*] swoie dawali: drudzy porzuciwłzy bogate oyce/ zdomow do niego wciekali *SkarŻyw* 574, 435; Hetman Moskiewki/ tak sobą strwożył/ iż porzuciwłzy wżyltki obozy/ namioty/ y zawady woienne/ ze wżyltkim wołkiem zarazem poczał wciekác *StryjKron* 772, 527; [*Pudłowski o sobie*] Potym gdym sye obrocił do swoich ksiąg zásię/ Aliści ielcze cięższą chmurę czuię ná sye: Wżylscy mie porzucili. Bóg was żegnay księgi *PudłFr* 49; *BielRozm* 9; *ActReg* 131; One [*żorawie*] w ten czas przy błotnym ieżierze leżały/ [...] Tamże ná nie przypádlí [*pigmeje*]/ okrzyk wczyniwłzy/ A ci noże/ y fery/ y chleb porzuciwłzy. Práwie z pośilku ptacy do nich vderzyli/ Y pod swoię chorągiew pńdko fię skupili. *KmitaSpit* C2v.

porzucić dla kogo (1): ábowiem ona boiaźń (kthorą ma ieden káżdi kto miłuię/ aby białagłowá dla nowego służy iego nie porzuciła) wydaie człowieká/ iż sie sam zna być nie tak godnym miłości/ iako then/ kogo ma w podeżrzeniu *GórnDworz* Cc6v.

porzucić kim [= kogo] (1): A gdy tobą Pan wzgárdzi/ iuz dwor wżyltek swiętych iego tobą porzuci. *SkarKaz* 316a.

porzucić gdzie (1): gdy do wielkiej á gęłtey pułzczey wiachał [*Kiejstut*]/ porzuciwłzy koniá w iedney błotney káluży/ krył fię przes kilka dni w lesie/ strzegąc fię Niemcow *StryjKron* 442.

W przeciwstawieniach: »porzucić ... chodzić (i wodzić się) (2), obrocić chuci (2), mieszkać, pojmować, przydzierzawać się, serce skłonić, szukać« (9): fromocą Apoštoły Swięte/ y podeyrżane tzniną/ iakoby Apoštołowie swoie włafne żony porzucili/ á scudzymi po swiecie chodzili *KrowObr* 223v, 229v; Kazał tedy Ezdrás chodząc do nich/ aby żony pogáńskie porzucili á ine s swego narodu poymowali *BielKron* 96v; Legáth z Rzymá o the rzecz do niego iechał/ aby żonę ostátnią porzucił/

á z pierwfzú miefzkał. *BielKron* 302v; w krothkim czáfu porzucił iá [*Kazimierz Adelajdę*] á miłofnic fie przydzierzawał *BielKron* 374v; Ale to iuz iefł nie człowiecze ále wilcze álbo pfię przyrodzenie/ ktory co potka toby rad káfał/ á zágryznáwfyz iedną owcę porzucił/ á wnet drugiey fżuka ábo iá goni *RejZwierc* 77v; *BielSat* I4v; *BielSjem* 14; Iáko fię zálecił Moyzełz gdy gotowe bogáctwá/ ktore w ręku miał y páńftwo Egiptu porzucił/ á do inne⁶⁰ ktorego nie widział ferce fklonił. *SkarKaz* 160a.

W charakterystycznych połączeniach: porzucić budowanie, charty, chleb, konia, kuczki leśne, żołnierskie ludzie, myślistwo, namioty, noże, oblubieńca, obozy, sprostne odzienia, owcę (2), państwo (2), rejestra, sokoły, Spartę, zawody wojenne, zebranie swoje.

Zwroty: »dziecię porzucić« (1): Kind weg legen oder tragen. Dziecię porzucić. Exponere infanтем. Calag 307b.

»porzucić męża, małżonka« = *proicere virum Vulg* (2:1): *KrowObr* A3v; Corká mátki twoiey iefłes ty/ ktora porzuciłá mężá fwego/ y fyny fwoie. *Leop Ez* 16/45, *Ez* 16/45.

»wszystko porzucić« (2): powiádaia o iednym bráćie/ ácz w zakonie młodym y w lećiech/ [...] ktory wyłoce vrodzonym y bogáтым będąc wfytko porzucił/ y ten żywot ták nędzny obrał *SkarŻyw* 15, 478.

»żonę, małżonkę porzucić« [*szyk zmienny*] (12:2): Przeto Pelágyus Wthory/ Papielz ffećdziefiátny y trzeći/ ponowił vltáwy/ pierwfzych Antykryftow/ y frodze przykazał/ áby kxięzá álbo żony włafne/ porzucili/ álbo w kośćielech ludziom niefluzyli fwiátościami/ y flowem Bożym. *KrowObr* 233; Ktorzy fá prefbitery ftáfryz/ y kxięża inni kośćielni/ [...] zákázuiemy im [...] w chodzenie do kośćiołá/ ażby fie polepfzyli y pokutowáli (to iefł żony włafne porzucili) *KrowObr* 234v, 223v, 224 *marg*, 229v, 234v [2 r.], 235v, Ss4; *BielKron* 96v, 302v, Llll4v; Widżim iz o dobry rząd/ mężowie niedbáia/ [...] Drudzy z máłżonek fwoich/ fżáty poprzegráli. [...] Ale iefzczę gorfzy fá/ w tey mierze pánowie. Swá cnotliwą małżonkę/ zhánbiwfyz porzucił/ A do iney niecnoty/ obroci fwe chući. *BielSat* I4v [*idem*] *BielSjem* 14.

Szereg: »porzucić i rozwieść się (a. dać list rozwodny)« (2): [Pan Jezus] tylko dla cudzołofłtwá porzucić y rozwieść fie z żoną dopuścił. KrowObr 233; *SkarŻyw* 242.

*W przen (2) : Bo ten dziefieyfyz kośćioł Rzymfki/ [...] nie iefłh godzien być wezwan kośćiołem/ ále podobniey go názwác/ nietzyftá cudzołoznicá/ ktora porzuciwfyz fwego poślubionego máłżonká Páná Iezu Kryfta/ przyftála do rozmaitych cudzołoznikow *KrowObr* A3v; Zádrzáłám wfytká z ftráchu/ á fen mie porzucił *GórnTroas* 34.*

Przen (8) : MurzNT 43v; TAK mowi Iehowá. Gdzie iefł list rozwodowy mátki wáfzey [*tj. Izraela*] zem iá porzucił [*Ubi iste liber repudii matris vestrae, quam dimisi eam*]? *BudBib Is* 50/1; VPrzeymość moiá/ izaż mnie záfmući? Szczyrość/ zaż/ trwogá ziętego/ porzuci? Boże wfzechmocny/ co prawdę miłuielz/ Ty mnie rátuiefz. *GrabowSet* M4v; To porzucić mam/ co mi fię ná drogę [*do nieba*] nie przyda. *SkarKaz* 123b; *VotSzl* A2v.

*W przeciwstawieniu: »obrać ... porzucić« (1): A ná ofłátek/ gdyż cnotá piérwfzy poczátek/ niź fię w nałóg wpráwi/ ztąd ma/ żeby dobre obrála/ á złę porzuciłá: iákóz ten obrác ma między dobrym/ á złym/ kto niewie co złé/ á co dobre *GórnTroas* 4.*

Zwrot: »porzucić tłomok cielesny« = *umrzeć (1)*: A gdy porzuciwłszy tłomok ten cielesny/ dużá fię do fwego tworce wrociłá/ á po długiey gościnie do ftárey wezłá dzierzáwy: gotowano pogrzeb *SkarŻyw* 195.

a. *Przestać się opiekować; dimittere PolAnt (9)* : *Leop Is* 2/6, *Zach* 10/6; zoftáwiłá [św. Paula] taką wielkość śioftr y bráciey w kłáźtorách swoich/ ktore wyżywić trudno/ á porzucić fię ich też niegodzi. *SkarŻyw* 143; *GrabowSet* F.

W przeciwstawieniu: »wynieść ku gorze ... porzucić« (1): iako popiół pokarm moy mi śmákuie/ á żelzami bywa zmiełzano pićie moie/ wfpomináiąc ná to iż ty wyniofłwłszy mię ku gorze/ potemes márníe porzucił. *RejPs* 148v.

Zwrot: »na stronę porzucić« (1): BOże moy/ o Boże moy/ przeczżeś mnie porzucił/ Oddaliwłszy zbáwienie/ ná ftronęś odrzucił? *GrabowSet* F2v.

Szereg: »porzucić, opuścić« (1): Nie íełt thu żaden áni był/ ktoryby dobrze czynił: A łobie łáfká zásłużył/ by nas łam Kryłtus nie zbáwił/ żadenby zbáwion nie był. Mowiąc, Iuż go Bog porzucił/ z obrony łwoiey opuścił *ArtKanc* Q10.

W przen (1) : Iehowo miłofierdzie twoie ná wieki. Vczynkow rąk twoich nie porzuciłsz. *BudBib Ps* 137/8.

Przen (1) :

W przeciwstawieniu: »służyć ... porzucić« (1): *KochFr* 49 *cf* *Fraza*.

Fraza: »fortuna porzuci [kogo]« (1): Tákże we włzelkim Nieczczęściu y ty Bądź niepożyty/ A trway ftátecnie/ Bo nie iuż wiecznie Fortuná łłuży/ Komu podruży/ Ani porzuci/ Kogo zálmući. *KochFr* 49.

b. *Odrzucić, wzgardzić, zlekceważyć, odtrącić, przestać uznawać (75)* : *RejKup* y3; *Leop* 1.Reg 16/1; *OrzList* f4v; BYł tego czáfu Heliałz Prorok z miáłtá Thezbā rodem/ ktory bacząc iż Acháb porzucił wltáwy kościelne y przykazania Páńskie/ przez Moizelzá połtánowione/ prosił Páná Bogá áby zámknął niebo áby defzcz nie był *BielKron* 84, 96v; Tą [nauką] ktorzy gárdzą tego mnińmáńia łá/ ktorego infze bydłétá/ ktorzy tylko o rzeczy cielesne łye ftáráią/ porzuciwłszy práwie o tych rzeczách náuki/ ktore włzechmocność y nieskończoną mądrość Bożą okázuią *LeovPrzep* b3; *BiałKat* 181; Iuż też łwiát thobá názbyth kołyłác nie może/ gdyżes porzucił włzytki obrzydłe burzki á łpráwy iego. *RejZwierc* 173v, 177; Wy iuż z Trideitámi á z Nowokrczeńćami niewiećie co czynić/ á gdybyćie łie od Oycow łwiętych (ktorećie iuż byli porzucili) zásię nieuczyli/ nicbyćie począc nieumieli. *WujJud* 35v; kto Iezulá pomázáńcá łyná Bożego namileyłzego/ [...] odbieży ábo nim pogárdzi/ [...] ten y Bogá łámeo wrychle porzuci/ y z chriłtáńiná/ nie zoftáńie żydem/ ále rychley bezbożnym pogáńinem. *CzechRozm* 102, 19, 69; A íełli moie vpomináńie porzuciłsz/ plagá ná cię Gieżego przyidzie *SkarŻyw* 35; Iuż łwiátálo/ á on íey kazał táiemnie wyniść zá łobą: y ony łzáty złoto y pościeli kofłztowne porzucić. *SkarŻyw* 238; Gdy tedy porzuciwłszy náuki íść ná pułtynią vmyłlił: ná drodze oney pokazał P. Bog cudem íednym/ iáko mu przedłiewięćie iego miłe było. *SkarŻyw* 248, 131, 147; *CzechEp* *2v, 132, 388; *NiemObr* 30; Włzyłcy łynowie ludzcy prawdę porzucili/ bo fię błędnyń náukám łwoim przyuczyli *ArtKanc* Q3; obrawłszy łobie Hetmánem Máhométá/ co był wiáreń krześciáńńká porzucił/ przełtáli ná włzyłtkim iego złým y nieprzyłtoynym łtáńowieniu *OrzJan* 26; Bázyliusz y

Názyánzenus/ [...] porzuciwfzy wżytkie Greckie pińmá/ lámego fię pińmá s. vczyli *SkarKaz* 81b; głupstwo ono y ślepotę bálwochwálkã/ w ktorey ták długo trwáli/ porzucili. *SkarKaz* 487a, 275b, 347a; A P. Bog mu [*Samuelowi*] powiedział: (Vłuchay głofu ludu tego we wżytkim o cóc mowią: bo nie ciebie/ ále mnie porzucili/ ábych nád nimi nie krolował.) *SkarKazSej* 689a, 683a; Porzucmy dumy/ Szaleństwo práwe Ludzkie rozumy. *SzarzRyt* C4; [Lotwá głupia dopiero fie obaczyłá/ że Niemcy ná ich szycie przybywáią/ y twierdze buduią/ przeto porzuciwfzy wiarę Chrześciáńská nowo przyiętá/ Litwy łáfiádow ná pomoc przyzwáli *StryjKron* 293 [*idem*] *StryjPoczqt* 121].

porzucić w czym (1): To mowi Pan Bog/ oto przywiodę wżytko złe co pińano w zakonie ná Ieruzálem/ y ná obyvátele iego/ bo mię porzucili we wżytkich pracach ręku fwyh *BielKron* 90v.

W połączeniach szeregowych (2): Tedy młodzieniec S. poftáwił mocnie w łercu fwym/ wżytkim kroleństwem [...] y ślawá wielká rodzaui Krolewskiego/ wzgárdzić: y to wżytko porzucić/ y mátki fię fwey Krolewny záprzec *SkarŻyw* 478; Chodziłám do złośniká: czymże mię odpráwił? Wzgárdził/ porzucił/ zgromił/ y ták mi to śpráwił/ Iz nędzną zoftác mułżę w nádziei omylnéy. *GosłCast* 50.

W przeciwstawieniach: »porzucić ... przyjąc (4), chwycić się (2), jáć się (2), przystác (2), wynaleźć (2), wziác się (2), imowác się, iść [*za kim*], nastápić [= *powrócić*], nosić, obierać, ostać się [*przy czym*], rękę podác, przychylic się, uchwycić, udać się, wierzyć, wprowadzić, wracać się, wymyślić, wziác, zasię przekłádać« (30): Nám fye Polakom y Litwye teraz tych nowinek záchcyáło/ á yáko y w łtroyoch/ tákże y w wyerze/ co ini porzucá/ tego my fye dopyero imuyemy. *KromRozm I N*; Bo hnet szatanowi ięli przypifowac práwdę/ bogu fałżz/ gdyfz tego łowo iako fałżzywé porzucili a onęmu wierzyli *MurzNT* 31; Abowym gdy kto ná fwoy fye rozum ládzi/ nyeprełstawa ná tym czego fye pirwey z inąd náuczyl/ ále porzuciwfzy ono/ nowego co wymyli/ wczym by rozum fwoy okazał. *KromRozm II* p3v, p3v; *Leop Iob* 8/20; Porzucił zakon błędny/ á iáł fie Páńlkyego *RejZwierz* 108v; Ale iakie imię [*o Mendoku królu litewskim*] tákí Krześciánin/ rychło pothym porzucił krzeft y iego poddáni/ á ná pierwřzã záfię wiarę nástápił z záłości iz kroleństwá odstápił. *BielKron* 362; Wiaręš Krześciánńkã porzucił/ Tureckãš przyiáł *OrzQuin* C4; *RejPosWiecz*³ [97]; Owa y wy bez Ceremoniy być niemożecie/ ktore ták bárzo hydźicie ábyście porzuciwfzy święte á łtare Ceremonie/ ná to mieyfce fwe nowe fántázye wprowadźili. *WujJud* 207v; Słufzna rzecz ieft/ áby ci ktorzy s Pánem Kryftufem powtáli/ porzuciwfzy rzeczy zyemskie ku niebieskim fie tylko przychylili. *RejPosWstaw* [110²]v; Eiptczycy/ Samáritowie/ Afrowie/ y ini mnodzy narodowie fwe ięzyki porzuciwfzy zá tenfię [*grecki*] byli chwycili. *BudNT przedm* c3v; Aleć ták czynić mułżã y być iednym dziwowiłkiem ná świecie ci wżyfcy/ ktorzy porzuciwfzy duchownã słuźbę Bożã [...] wfpák fie do zakonu Moyżefzowego/ iuż zwiotfzálęgo wracáią *CzechRozm* 101v; Nuż ielzcze/ izali y tego nie baczyłfz iáko wiele ieft fałżzywych krześcián co iuż rzkomo z Papiestwá wyłzli/ y niektore grube błędy iego porzucili/ á subtylnych fie zás infzyh/ z omamienia Czártowkiego ięli? *CzechRozm* 223; Gdyby żydowie Rábiny/ á Pápanowie Patrefy porzucili/ á zá łowo Boze fie wźięli/ Inádnieyby błędy fwe poználi. *CzechRozm* *3, 69 [2 r.], 102, 146, 226v; *ModrzBaz* 143; Przeławnny Cefarzu/ tákli rádźifz łudze twoiey/ áby Chryftufa porzuciłá/ á fkázytelnemu człeku/ ktorego pochwili robacy rozfypią przyftác miáłá *SkarŻyw* 225; Iuftynian Cefarz wchorobie lekarze porzucił/ á Páná Bogá wziáł. *SkarŻyw* 593, 368; ia niewiem ktore nazwiłko [*tj. nazwa*] lepfze/ iefli Polskie/ iefli łácinłkie/

kto lię wczym kocha niech łobie obierá/ á gorłze porzuci. *StryjKron* 572; *CzechEp* 128; *ReszPrz* 29; *KochFrag* 42; *LatHar* 150; *WujNT* 603.

W charakterystycznych połączeniach: porzucić Antykrysta, Boga (2), Chrystusa, diabły, doktory kościelne, katoliki obłędliwe, lekarze, ojce swe (święte) (2), patresy (2), rabiny (2); porzucić bałwany (2), błąd, błędy grube, ceremonije święte, drogę krolewską, dumy, głupstwo i ślepotę bałwochwalską, gramatyki, kościół, krzest, ofiarę Krystusową, pisma greckie, pismo święte, pościeli kosztowne, przykazanie pańskie, retoryki, rękę Krystusową, rozumy ludzkie, rzeczy ziemskie, słowa (boże) (3), służbę bożą, sprośność pogańską, Stary Testament, szaleństwo, szaty, ustawy kościelne (2), wiarę (2), wykręty (pogańskich filozofów) (2), zakon błędny, złość aryjańską, złoto; porzucić dla dekretów pańskich, dla niezgod; porzucić rychło (wrychle) (2).

Zwroty: »nazad, w tył porzucić« [szyk zmienny] (2:1): Ano ty maż w nienawiści kárność/ á porzuciłś w tył słowá moje [et proiecasti sermones Meos retrorsum]. *Leop Ps* 49/17; Tobiebym ia mógł ná to dofyć doftátecznie y dowodnie odpowiedźcie/ ktory łowu Bożemu wierzył: ále tákiemu/ ktory ie názađ porzucił/ [...] nie tylko iá/ [...] ále áni Anioł z niebá odpowiedźcie by nie mógł *CzechRozm* 175, 100v.

»porzucić od oblicza swego, od obliczności swojej« (1:1): *RejPos* 349v; Lámechá y innych z narodu iego porzucił od oblicza łwego. *KołakSzczęśl* C3.

»wszy(s)tko porzucić« (4): *RejKup* p8; Ale to tylko rozumi my [!] o tych/ ktorzy záprzawłzy łie iáłnie piłm s. náłzego nowego teftámentu [...] rzkomo do Bogá/ do Moyżefzá/ y do zakonu/ ludzi wieść chcieli: áliści y tám włzyłtko porzuciłwłzy/ do łámeę łie kámiennego przykazánia przywiázáli. *CzechRozm* A5v; *SkarŻyw* 478; *SkarKazSej* 668b.

Szeregi: »porzucić i odbieżeć« (1): gdzie oto widziłz iż łie zda być w tych kilká mieyfc (boby długo włzyłtki włpomináć) wielka niezgodá y łámeę iedno Piłárzá z łobá/ y iednego z drugim/ á więcze byś iuż piłmo to święte porzucić y iego odbieżeć miał/ á nie ráđzey one^{ęo} porządnie podług łznuru wiáry pogadzác? *CzechRozm* 149.

»porzucić a odepchnáć« (1): tho pewnie wiedz/ iż łie ia theż odwrocę od ciebie y od ludu twoiego/ [...] y kołcioł then twoy porzucę á odepchnę od obliczności łwoiey *RejPos* 349v.

»porzucić i odrzec się« (1): porzucić iá [nową ewanjeliją] y odrzecz łye iéy/ ták iákoś łye ná Krzcie świętym odrzekł Dyabłá *OrzQuin* L2.

»opuścić i porzucić« (1): żeby [ludzie] iuż ná potym opuściłwłzy y porzuciłwłzy te obłędliwe Kátholiki/ iáko wodze ślepe/ do łámeę iednego náuczycielá/ wodzá y Hetmáná wiáry/ wyznánia y zbáwienia przyłtáli *CzechEp* 128.

»porzucić i podeptać« (1): Nie rułzyło cię [Zorobabelu] ono złoto/ y dobre mienie/ y cześć oná po krolu wtorym być/ y świat rzáđzić/ y v ludzi ták wielką łławę mieć: włzytkoś to porzucił y podeptał/ ábyś oyczyźnie y bráćiey łwey y Rzeczypołp: łłużył. *SkarKazSej* 668b.

»wzgárdzić i porzucić« [szyk 1:1] (2): *MurzHist* Gv; Táki haeretykowie/ Doktory kościelne pierwey wzgárdziłwłzy y porzuciłwłzy/ záłię ie nád piłmo S. przekłáđáią *WujNT* 603.

c. Poniechać, zaniedbać, przestać się zajmować, przestać coś robić, zaprzestać tego, w czym się trwało; *deponere Mącz*; *deserere Modrz* [co] (57) : A łnađz y tym co byli łercá vpornego/ Dał im Pan z łáłki

fwoyey tu wyle dobrego/ Aby oni poznawłfy ty yego hoyności/ Porzucili nyewyárę y fprołne fwe złości. *LubPs* P5; *Mącz* 93c; ále by też ták ná mię záołwał [*Pan*] iáko y ná Máttheuřá/ o wierębych ia też podobno porzuciłwfy reyeltrá wřzytki/ bieżałbych thež zá nim/ iáko y Máttheuř *RejPos* 325v; á Piotr ma fye stá władzú [*odpuszczania grzechów*]/ dla złych ludzi kryć? ma tho porzucić/ czego s siebie okrom duřnego fwego zátřacenia złożyć niemoże? *BiałKat* 166; Izali kiedy Chrifus Pan zákázował vcźniom fwym/ onych ceremoniy zakonnych/ á miánowicie/ Obrzezánia y Sábbatów/ etc? [...] A wřdy to potym z obiáwienia ducha Bożego/ ktorego wzięli/ porzucili *CzechRozm* 235; *SkarJedn* 28; Porzuc złość wřzelaká/ fprawuy fye przyřtoynie *KochPs* 47; Smiłuy fye [*Boże*] kiedy/ á gnięw porzuciłwfy/ Náwróc fye do nas teřkliwych žyczliwfy. *KochPs* 86; ohydžił im [*dzisiejszym ludziom*] nieprzyiáciel pořlufzeńřtwá wiary prořtotę/ y żywotow řwiętych przykłády y czytánia: [...] áby w ięzyku y náđęciu płocheho vmienia zbáwienie położyli/ á cnotę y czynienie owocow wiary porzucili. *SkarŻyw* A2; Rozmiłuy fię czytánia piřmá S. á rořkořzy řwieckie porzuciłř. *SkarŻyw* 47, 20; Trudno nagle porzucić miłosć zátřázáłú *KochFr* 108, 109; Ráczęy fráfunk/ y trořki porzuc teráznieyřzé/ A choway fye ná czáfy/ Hrábiá/ fortunnieyřzé *KochTarn* 75; *ArtKanc* M19; porzucili mieřczánie wřzyřtkę o łobie pieczá/ iuř tylko řzynkuia/ pijá/ á łotruia *GórnRozm* L3v, C3v; Przeto ymi nařleduimi ych wtey mierze porzuciwři priuate/ vpor/ y obludnořcz takze niezgode wobieraniu Panow *PapřUp* D2v; *ZawJeřt* 9; Porzuc płácz moiá droga *GórnTroas* 61; *GrabowSet* Cv; IVno/ porzuc fwóy gnięw dłuęi *KochFrag* 26, 29; O ty Iempłár moiá/ Długo ten řurowy wiátr/ piłá tá myřł twoiá/ Stoiać tu przededrzwiami: té kłopoty řwoié Porzuc/ á otrzázni řie *GosłCast* 68, 47; Przeto w cenie Kto chce być/ porzuc nirkzemne zabáwy/ Nie ná herb przodkow pátrř/ ále ná řpráwy. *SzarřRyt* B4v.
porzucić dla czego (2): *ModřBaz* 91v; Piřánie dla kazánia porzucił. *SkarŻyw* 544.

W połączeniach szeregowych (6): Moi námileiřzy Franciřzku/ prořzę cię opuřć ten vpor/ wybij zmysli twyi takowé mniemanie/ porzuc tę řwą wołú/ odwroc maluczko myřł twoię od grzęchu řwoié⁹⁰/ řpuřć řię wřzyřtek na obietnicę Bożú *MurřHist* F; przodkowie nářzy [...] iuř mřzú w zęárdzili/ řwięte opuřćili/ potwarzáiać ołtarze obrázy połamáli/ řpiewánie kořcielne porzucili *BielKron* 200v; Trzebá wzęárdzić rořkořzy/ niedbác o pieniádze/ Porzucić próžné myřli/ mieć ná wóždy žádze. *KochTarn* 78; Vtul řie/ á řtóy řicho/ porzuc nářzékánię *GórnTroas* 39; *GrabowSet* Ev; *OrřJan* 101.

W przeciwstawieniach: »porzucić ... czynić (4), jąć się (3), oblec się (2), (oprawować) począc (2), przedsie brać, chwycić się, dzierzeć, spuřć się, trzymać się, udać się, wykonywáć, wziáć« (17): *RejPs* 112; Tákze pánowye dworzánye porzuciliřcyę rycerřkye ćwiczenya przodkow řwoich/ á theologiey řcyę fye yęli. *KromRozm* I Nv; Porzuc tę boiářn twoię/ porzuc to trořkanię/ oblecz řię we zbroię wiary *MurřHist* Mv, F; porzucicie obyczáie niewieřćie/ imćie fye męřřtwá/ imćie fye náuk *OrřRozm* R2v; Thy plotki iuř porzucimy/ náuk fię trzymaymy *GrzegRóżn* O2; A coby było niepocźciwego á nieobyczáynego to porzucić/ á coby było zálię vcźciwego á w nadobney řpráwie pořtánowionego tego řie mocno dzierzeć á řtátecznie w łobie pořtánawiáć. *RejZwierc* 21, 118; *ModřBaz* 141v; Przeto złość porzuc/ czyń co rádži cnotá *KochPs* 54; y nic niemieřzkáiać porzuciwři zabáwy řwiátá prořnego/ poćiechy y náđzieie iego: chwycił fię vbořřtwá y nářłádownáia żywotá Iezuřowego *SkarŻyw* 383; Raz czárt w ołobie ludzkiey coř do niego przynioł opráwiáć: on porzuciwři iná robotę/ onę opráwováć

począł. *SkarŻyw* 508, [237], 544, 557; ludzie porzuciwszy prawdziwe ćwiczenie w łowie Bożym/ [...] wdali się za wymyśli/ y baśniami ludzkimi *NiemObr* 80; *SkarKaz* 119b.

W charakterystycznych połączeniach: porzucić bałwochwalstwo (2), bojaźń, cnotę, czary, czynienie wiary, ćwiczenia rycerskie (w słowie bożym) (2), frasunk, gniew (4), grzech (2), kłopoty (2), miłość zastarzałą, myśli prożne, narzekanie, niewiarę, obyczaj niewieście, pieczę o sobie, pisanie (2), plotki, płacz, przywileje, robotę, rozkoszy doczesne (świeckie) (3), smutek, sprawy od sejmu odłożone, szczęście, śpiewanie kościelne, troskanie, troski, upominanie, swą wolą, zabawy (3), złości (4); porzucić nagle.

Zwroty: »porzucić nadzieję« = przestać mieć nadzieję (2): *RejPs* 66; Niechay porzucą chciwi fwe nadzieie/ Trofkiwy miałto ftráchu/ niech sie śmieie. *GórnTroas* 31.

»prawo porzucić« = zrezygnować z ubiegania się o swoje prawa przed sądem (1): Tu owemu niebożatku pieniędzy siłą będzie potrzebá/ niż gwałtowniká do vpáści dopędzi/ á nie máiąc o czym prawować się/ rad nie rad poiednąć się musi: á czáfem y bez iednánia práwo porzuci/ ábo go odgrożą. *GórnRozm* H4v.

»swą rzecz porzucić« = zrezygnować z dochodzenia swego (1): Zá czem śprawy chocia też niezawikłáne/ bywały wedle woli tych obrońcow przewłaczáne: á ftroná vkrzywdzona musiáá/ ábo fwą rzecz porzucić [*causam deserere*]/ ábo z przeciwnikiem vgodę bárzo niesłufzną czynić *ModrzBaz* 141v.

»sam siebie porzucić« (1): iefliż sie sam teraz nie rátuiefz/ sam siebie zániedbałz y porzuciłz? zwłaczá póki iefcze siłą Koronna cáła/ póki ieft o czym/ y póki iefcze čás do porády ieft. Czuielz to wálzá Kró: M. że iuz więcéy nie wázné przymiérze? *OrzJan* 101.

Szeregi: »pochybić abo porzucić« (1): kto tey drogi Krolewkiey [*tj. bożej*]/ dobrze vtorowáney pochybi/ ábo ią porzuci/ ten sie tám y sám nátuławłszy/ ná wieczne zátrácenie zábieży. *CzechRozm* 97.

»porzucić i zaniechać« (1): Lecż nielza záprzeć/ że wiele wiela ludzi śpraw od seymu do seymu odłożonych/ z wątpiwlży o nich/ á ktemu dla zbytnie wielkich nakłádow/ porzucono y zániechano [*multas multorum hominum causas ... desertas esse*] *ModrzBaz* 91v.

»zaniedbać i porzucić« (1): *OrzJan* 101 cf »sam siebie porzucić«.

»porzucić, zatracić« (1): Wlekuifta mądrości/ Boże niezmierny/ ktory wśzytko poruľzafz nie będąc wzruľzony/ [...] Porzuc ftráľzne pioruny/ zátráć y przygody/ Ktoremi nam znáć dáwafz/ że chcefz z námi zgody *SzarzRyt* B3v.

»zwlec z siebie i porzucić« (1): Bo się zda iákoby wśzeláką ludzkość zwlekli z siebie/ y práwo bráterfťwá porzucili oni [*Humanitatem enim ii exuisse videntur iusque fraternitatis abiecisse*]/ ktorzi bogátemi będąc/ łobie tylko bogáci są *ModrzBaz* 68v.

3. Urodzić przed czasem martwy płód; *abortum facere* *Mącz*, *Cn*; *abortire* *Vulg*, *Cn*; *abortiri*, *abortum facere a. pati*, *elicere a. elidere partum* *Cn* (10) : Zafię samiecz [*zajac morski*] gdy śtwardzieie w łoli/ tedy go noľić na biodrach, á nie porzuci żadna niewiaľta. *FalZioľ* IV 36b, IV 34c, 36b; Czemu gdi niewiaľta porzuci, to ieft, przed czáfem porodzi, hnet iey cice zmiękczeią. *GlabGad* D7; *Abortum facere*, Porzucić/ Nie czefny płód vrodzić. *Mącz* [269]a, 113c.

porzucić kogo, co (żywotne) (3): Iako mikolay wisnyewsky zayanl dzyesyancyoro kobyl zgymyeny mego [...] a wthem zayancyu kobyla (sywa) porzuczila szepcza sywego *ZapWar 1514 nr 2170. Cf Zwrot.*

porzucić od czego [= z powodu czego] (1): mamy łam łwinię prośną boimy łie by nam nieporzuciłã od tego pukãnia z dział. *BielKron 311v.*

Zwrot: »porzucić dziecko (a. dzieciãtko)« [szyk zmienny] (2): Też piłzã o korzeniu Artenite tych tho Obrãkrow iłz gdy by niewiałta brzemienna połtała chwilę nad nim/ tedy wnet dzieciãtko porzuci. *FalZioł I 107a, IV 49b.*

[*Szereg: »począć a nie porzucić«: Krowã ich poczęłã/ á nie porzuciłã [Bos eorum concepit, et non abortivit]: Iãłowicã łie ocieliłã/ á niefrãdãłã płodu łwego. Leop Iob 21/10 (Linde).]*

4. *Gwałtownie wyprostować [co]* (1) :

W przeciwstawieniu: »skurczyć ... porzucić« (1): Kiedy niemocny nogi áż do pierśi łkurczy/ á potym ie porzuci: źle. *SienLek 23.*

Synonimy: 1. cisnąć, pocisnąć; b. położyć, złożyć, zostawić; 2. odbieżeć, odejć, odstąpić, opuścić, rozłączyć się, rozstać się, zostawić; b. oddalić, odepchnąć, odrzec się, odtrącić, opuścić, wzgardzić; c. omieszkać, poniechać, zaniechać, zaniedbać; 3. pomiotać, poronić, postradać.

Formacje współrdzenne cf RZUCIĆ.

Cf PORZUCENIE, PORZUCONY